מתני' הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם על שני כותלי זויות ועל שני לווחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת וחכמים פוטרין כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב נתכוון לכתוב חי"ת וכתב ב' זיינין אחת בארץ ואחת בקורה כתב על ב' כותלי הבית על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור כתב אות אחת נוטריקון ר' יהושע בן בתירא מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** דיו דיותא סם סמא סקרא אמר רבה בר בר חנה סקרתא שמה קומוס קומא קנקנתום אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל חרתא דאושכפי: ובכל דבר שהוא רושם: לאתויי מאי לאתויי הא דתני רבי חנניא כתבו במי טריא ואפצא כשר תני ר' חייא כתבו באבק בשחור ובשיחור כשר: המסרט על בשרו: תניא אמר להן רבי אליעזר לחכמים והלא בן סטדא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו אמרו לו שוטה היה ואין מביאין ראיה מן השוטים: כתב אות אחת סמוך לכתב: מאן תנא אמר רבא בר רב הונא דלא כר' אליעזר דאי ר' אליעזר האמר אחת על הארוג חייב: כתב על גבי כתב: מאן תנא א"ר חסדא דלא כר' יהודה דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר תנא כתב אות אחת והשלימה לספר ארג חוט אחד והשלימה לבגד חייב מאן תנא אמר רבא בר רב הונא ר' אליעזר היא דאמר אחת על הארוג חייב רב אשי אמר אפילו תימא רבנן להשלים שאני א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה והתנן כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין רבא אמר כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש תנא נתכוון לכתוב אות אחת ועלו

מתני' על שני כותלי זויות. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע: **על שני לוחי פנקס.** פנקס של חנווניס כעין אותן של סוחרים(ל) שיש להם לוחים הרבה חקוקין וטוחין בשעוה: **על שני לוחי פנקס.** רבותא אשמועינן דאע"ג דלאו אלוח אחד הם אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על שני שפתי הלווחין סמוכים זה לזה חייב: **הכותב על בשרו.** בדיו: **המסרט.** במכתב או בסיד(מ): **במשקין.** כמו מי תותים שמשחירין: **או במי פירות.** כל פירות: **באבק דרכים.** בטיט. לשון אחר באבק דרכים באצבעו שרט כמו אותיות בעפר נגוב: **באבק הסופרים.** עפרורית של קסת הסופר: **לאחר ידו.** בגב ידו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: **מרפיקו**(א). אצילי ידיו: **כתב אות אחת סמוך לכתב.** אצל אות הכתובה זיוג אות להשלימה לשתים: **כתב ע"ג הכתב.** העביר הקולמוס על אותיות הכתובים כבר ומקדשם: **נתכוון לכתוב חי"ת.** ודילג הקולמוס ולא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים ונראה כשני זייני"ן: **על שני כותלי הבית.** שאינו במקצוע: **על שני דפי פנקס.** שעשוי עמודים כמגילה וכתב אות בעמוד זה ואות בזה ואינו יכול לקרבן אלא אם כן יחתוך הפסק שביניהם וה"ה לכותלי הבית רחוקין זה מזה. ותנא ברישא שני כותלי הבית דסתמא אין נהגין זה עם זה והדר תנא שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני: **כתב אות אחת על שם נוטריקון.** שעשה סימן נקודה עליה לומר שלהבין בה תיבה שלימה כתבה: **גמ' סמא.** אורפימינ"ט: **סקרתא.** אימניי"א צבע אדום שצובעין בה תריסין: **קומא.** גומ"א שרף אילן: **חרתא דאושכפי.** ארמינ"ט: **כתבו.** לגט: **במי טריא.** י"א מין פרי וי"א מי גשמים: **אפצא.** מי עפצים גל"ש: **באבר.** בעופרת ומשחיר כשהוא משפשף עופרת על הקלף: **בשחור.** פיחם: **שיחור.** אדרמינ"ט: **הוציא כשפים.** שלא היה יכול להוציאן כתובים שהיו החרטומין בודקין כל היוצאים שלא יוציאו כשפים ללמדם לבני מדינה אחרת: **שוטה היה.** שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים ומסר נפשו על הדבר(ב): **א' על הארוג.** חוט א' ארג על קצת ארוג: **וטעה ולא הטיל בו דלת.** ונמצא שם נכתב במקומו אבל לא בכוונה: **מעביר עליו קולמוס.** לכוונת שם על כל אותיותיו כאילו הוא כותבו: **והשלימה לספר.** אות אחרונה של אחד מכ"ד ספרים: **מחוסר מעשה דקריבה.** אינו מקרבן אלא על ידי קציצה המפסיק ביניהן. וכי קאמר רב אמי כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבריה ואחת על שפת לוח זו בצפורי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה אלא קריבה בעלמא: **ועשאו שני זיינין.** והספר לכך צריך: **רבא אמר כגון שנטלו לתגא דדלי"ת.** דלא הוי אלא הגהת אות אחת ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר ס)דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה (איוב יא) והוה ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב ואפי' לרבנן: ועלו

נתכוון לכתוב ח' וכתב שני זיינין. וא"ת מאי איריא נתכוון לכתוב ח' דלא נעשית מחשבתו אפילו נתכוון לכתוב ז' אחד וכתב שני זיינין פטור כמו נתכוון לזרוק ב' וזרק ד' (לעיל דף עג.) וכן קשה אברייתא דמייתי בגמרא נתכוון לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב אמאי חייב מ"ש מנתכוון לזרוק שתים וזרק ד' וי"ל דמיירי כגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות איזה שתי אותיות שיהיו דהשתא נתכוון לדבר איסור וגם נעשית מחשבתו ואפילו הכי פטור כדמפרש בגמ' משום דבעי זווי וא"ת מאי איריא נתכוון לכתוב חי"ת אפי' נתכוון לכתוב שני זיינין וכתב בלא זיון פטור וי"ל דנקט נתכוון לכתוב ח' לרבותא דדוקא כתב שני זיינין דבעי זיון פטור אבל כתב שתי אותיות אחרות דלא בעו זיון חייב ואע"ג דהשתא מיהא לאחת הוא דמתכוין: **שיחור.** פירש רש"י אידרמנ"ט ואין נראה דאמאי הוה קרי ליה רבי חייא בל"א ולא נקט ליה בלשון ע)מתני': **בן סטדא.** *אור"ת דהאי בן סטדא דאמרינן הכא דהוה בימי פפוס בן יהודה דהוה בימי רבי עקיבא כדמוכח בפרק בתרא דברכות (דף סא:): **אמר** רב חסדא דלא כר' יהודה. וא"ת רב אחא בריבי יעקב דקאמר אההיא דקאמר רב חסדא בפ' שני דגיטין (דף כ.) גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן דתניא נתכוון לכתוב כו' ודחי רב אחא בר יעקב דלמא לא היא ע"כ לא קאמרי (ב) התם גבי תורה אלא משום זה אלי ואנוהו אבל גבי גט מודו א"כ מתני' דהכא כמאן אתיא וי"ל דדוקא בגט שהיה כתוב שלא לשמה הוי כתב עליון כתב לכולי עלמא שהאחרון מתקן יותר מן הראשון שעשהו לשמה אבל כשאין כתב העליון מתקן כלום לכ"ע לא הוי כתב ובהכי מיירי מתני' ואתיא ככ"ע ורב חסדא דקאמר הכא דמתני' אתיא דלא כר"י לטעמיה דקאמר התם גבי גט באנו למחלוקת ר"י ורבנן ומשמע ליה דמתני' דהכא בכל ענין איירי אפי' כשמתקן בכתב האחרון אבל לרב אחא בר יעקב ע"כ מתני' לא איירי בכל ענין דבגט לא מצי איירי: **התם** מחוסר מעשה. בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נז.) בהניח בשר על גבי גחלים ונגלה בו כגרוגרת בשני מקומות איכא מאן דמחייב ואיכא מאן דפטר מאן דמחייב סבר דלא דמי לכתב על שני כותלי הבית שאין מזיק שם חסרון קריבה כמו כאן: והתניא

עין משפט נר מצוה

בה א מיי' פי"א מהל' שבת הל' טו סמג לאוין סה:
בו ב מיי' שם הל' יח:
בז ג ד שם הלכה טו:
בח ה שם הלכה טז טוש"ע א"ח סי' שמ סעיף ד ה:
בט ו מיי' שם הל' יד:
ל ז שם הלכה יח:
לא ח שם הלכה יז:
לב ט מיי' פ"ד מהל' גירושין הלכה ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קכה סעיף ג:
לג י מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ב:
לד כ מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה טו טוש"ע י"ד סי' רעו סעיף יב [ועיין כס"מ]:
לה ל מיי' פי"א מהל' שבת הלכה ט:
לו מ מיי' פ"ט מהל' שבת הלכה יח:
לז נ מיי' פי"א שם הלכה יב:
לח ס שם הלכה יג:

◆

מוסף רש"י

סמא. [illegible] בלשון קודש, אורפימנט"י בלע"ז (חגיגה יח.). **סקרתא.** צבע אדום שקורין מיניי"ה (גיטין יט.). **חרתא דאושכפי.** סם שמעבדין בו מנעלים שחורים (חגיגה יט.). **במי טריא.** מי גשמים, לשון אחר, מי טריא מים שבורים בו פרי שהוא כעין עפצים, גל"ש בלע"ז (גיטין יט.). **באבק.** גירסת רש"י באלה, שסף העפצים כמים ומשחירים (שם). **בשחור,** [illegible] (שם). **ובשיחור,** חרתא דאושכפי (שם).

הדרן עלך הבונה

ונתכוון לכתוב יהודה. השם עושה וסופר שצריך לכתוב יהודה (גיטין כ.). **וטעה ולא הטיל בו דלת.** הרי השם כתוב אלא שהוא שלא לשמו (שם, [illegible]). **מעביר עליו קולמוס.** לשמו (שם [illegible]).

◆

רבינו חננאל

כתב אות אחת סמוך לכתב, כגון שהיה כתוב גר"ן וכתב תחתיו חי"ת, אף על פי כי נמצא בח והנה שם כתוב פטור הוא, ודלא כר' אליעזר דאמר האורג חוט אחד על הארוג חייב. אבל אם היתה מזוזה חסרה אות [אחת] או ספר היה חסר אות [אחת] והשלימו, אע"פ שלא כתב אלא אות אחת [וסמוך לכתבו] חייב ואפילו לרבנן, דקי"ל להשלים שאני. מי טריא, [דיו העשוי] בגי סממנין שהיה ידוע באותה העת. קומא, שרף, דגרסינן בפרק הראשון כל השרפין יפין לדיו ושרף קטף מן המובחר. אבר, (ו)עופרת. שיחור, כלי ברזל שמשרפו, שחור בלשון ישמעאל אל סבאם ואל כוראי. מעשה דבן סטדא שהוציא כשפים ממצרים בשריטה על בשרו, אמרו לו שוטה הוא ואין מביאין ראיה מן השוטים. אבו מרים מגדלא נשיא בועל פנדירא. כתב ע"ג כתב פטור, אוקמה רב חסדא דלא כר' יהודה, דאי ר' יהודה הא כתיבה מעליא היא דאמר מעביר עליו קולמוס ומקדשו. ירושלמי תני עדים שאין יודעין

מסורת הש"ס

א) פ"א יד' יהושע פוטר, ב) מגילה יח: גיטין יט., ג) ג"ז שם בגיטין, ד) תוספתא פי"ב, ה) [חולין מט: נדה לג.], ו) בן סטדא בן פנדירא הוא אמר רב חסדא בעל סטדא בועל פנדירא בעל פפוס בן יהודה הוא אמו סטדא אמו מרים מגדלא נשיא היא כדאמרי בפומבדיתא סטת דא מבעלה. [הגהות הב"ח], ז) [לקמן קה. וש"נ], ח) גיטין כ. נד: [ומס' סופרים פ"ה הלכה ג], ט) [illegible] לקמן קה., י) [כריתות יט:], כ) [ע' תוס' מנחות כט: ד"ה דמתריה], ל) בס"א: בלחים, מ) במ"א: בפרלת, נ) בעל סטדא בועל פנדירא. ונקרא על שם בעל אמו לפי שהוא היה ממזר. [הגהות הב"ח], ס) [כתובות יט:], ע) [ע' תוס' גיטין יט. ד"ה קנקנתום].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מרפקו. נ"ב ע"ל [illegible] דף נג ע"א וכמ"ש התוס': (ב) תוס' ד"ה אמר רב חסדא וכו' ע"כ לא קאמרי רבנן התם:

◆

גליון הש"ס

גמ' א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא. עיין לעיל דף פ ע"ב תוס' ד"ה כהעלם אחד: תוס' ד"ה בן סטדא. עי' בספ"ד קמא ע"ב. ועיין תוס' חגיגה דף ד' ע"ב ד"ה הוה שכיח:

◆

לעזי רש"י

אורפימינ"ט. צבע צהוב (עשוי מזרניך גפרי).
אימניי"א [מיניי"א]. מיניום, עופרת אדומה.
גומ"א. שרף (של אילן).
ארמינ"ט [אדרמינ"ט]. כרלסט מתכת, ויטריול.
גלי"ש. עפץ בלוט.
אדרמינ"ט. סולפט נחושת, ויטריול.

◆

רבינו חננאל (המשך)

משום כותב ואחת משום מוחק. א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא ואות אחת בצפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה. זה ששמענו פירוש זה כגון שכתב בקרקע בטבריא ש"י ובקרקע כנגדו בצפורי [ם"ם] חייב, מ"ט כתיבה [היא] שהרי כתב ב' אותיות והן שם אלא שמחוסרת קריבה. כלומר אין שם חסר דבר במלאכה אלא אילו האריך הם"ם עד שיקרבנו לשי"ן הרי נתברר הדבר, אע"פ שגם עתה המכוון זה האות בנגד זה האות קורא השם הנכתב מחוסר קריבה הוא. ואקשינן והתנן על ב' דפי פינקס ואין נהגין זה עם זה פטור. ופרקינן התם לגבי הפינקס מחוסר מעשה קריבה, כלומר צריך מעשה לקרב דפי הפינקס שהוא מעשה אחר זולתי מעשה הכתיבה, ואם לא קירבה ילא כלום היא, שאין שם ב' אותות. ואם תאמר גם זה צריך להאריך האות האחת ולקרבה לחברתה להיותן נקראות יחדיו. לא דמי הא

לחתום, אמר ר"ש לקיש רושם להם בסיקרא והן חותמין בדיו, או רושם להם בדיו וחותמין בסיקרא. א"ל ר' יוחנן וכי מפני שאנו עוסקין בהילכות שבת נתיר אשת איש, אלא מקרע להן נייר חלק ומרחיב להן הקרע. א"ר חייא בר אבא אילין בני מדינתא ערימין סגין כדבעי רמי כתבין לחבריה כתיב ליה במי מילין ומשדר לחבריה, והוא שפיך עליה דיו שאין בו עפץ וקליט מקום הכתב. עשה כן בשבת כהן. ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוויהון דיו ע"ג סיקרא או סיקרא ע"ג דיו חייב, ר' יצחק אמר חייב שתים. אחת

להא, דהתם כבר האות כתובה היא, מאי אמרת היא קטנה ורוצה לעשות גדולה, בין קטנה לגדולה לא איכפת לן, לפיכך כתיבה [היא] וחייב. **תנא הגיה אות אחת חייב.** ואקשינן השתא כתב אות אחת פטור, הגיה חייב. ופריק רבא כגון שהיה ספר שהיה חסר לרי"ש ובא להגיהו שנטלו לתגיה של דל"ת ועשאו רי"ש והשלימו לספר, דקי"ל כתב אות אחת להשלים דברי הכל חייב. וי"א כיון שנטלו לתגו של דל"ת מחקו וכתבו רי"ש. ודברי אביי פשוטין הן. **תנא נתכוון לכתוב אות אחת**